

บันทึกความทรงจำของคณะสำรวจ
มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์
ที่บริเวณรัฐมลายูตอนเหนือ
ระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๔๒-๒๔๔๓

ดับบลิว ดับบลิว สเกต
(W.W.Skeat M.A.)
หัวหน้าคณะผู้สำรวจ

เสนีย์ หมัดหมาน แปล

(ต่อจากรูสมิแล ฉบับที่ ๓ ปีที่ ๔)

ปัตตานี

๒๔ เมษายน เราเริ่มเดินทางไปปัตตานี
ประมาณ ๗ โมงเช้า โดยอาศัยเรือของ
พระยาสุขุม และถึงที่นั่นประมาณ ๓ โมง
เราได้เลียบเข้าฝั่ง และล่องไปตามแม่น้ำ
ไปยังวัดแห่งหนึ่ง แล้วเราได้ขึ้นบกที่นั่น
เป็นโอกาสที่เห็นขบวนแห่ขันหมากในพิธี
สมรสของพระรัชดา(?) (Prak Rassel-
dar) (ภาษาขมลายูมีชื่อว่ารายมุดา: Raja
Muda) ซึ่งเป็นรัชทายาทแห่งกลันตัน
และได้ทำพิธีแต่งงานกับ ตนกู เบอริชาร์
๗๐ รูสมิแล

(Tunku Besar) หนึ่งในเชื้อพระวงศ์แห่ง
ปัตตานี ในขบวนนี้มีขันหมากอยู่ประ
มาณ ๑๐๐ ขัน แต่ละขันสูงประมาณ ๔
ฟุต และแต่ละขันมีใบตั้งแต่ ๔ หรือ ๕ ใบ
จนถึง ๙ ใบเรียงลดหลั่นกันไป บนยอด
ขันหมากหลายขัน มีหุ่นจำลองทำเป็นรูป
นกต่างๆเช่น นกยูง นกแก้ว นกเค้าแมว
นกฟีน (jentaya) และนกอื่นๆ มีการจัดแต่งใบ
ต้นหมากอย่างวิจิตร โดยจัดทำเป็นรูปดอกไม้
และดอกไม้อื่นๆ มีการรวมขบวนขัน
หมากที่วัดแห่งนั้น ซึ่งได้ยิมสถานที่ที่นั่น
เพื่อใช้ในการนี้โดยเฉพาะ หลังจากนั้น
ขบวนขันหมากได้เคลื่อนไปยังวังพระพิพิธ
และได้มีการเปิดห่อขันหมากพร้อมกับทำ
พิธีมอบ

ในตอนกลางคืน เราได้ไปที่นั่นเพื่อดู
พิธีแตกต่างออกไปจาก พิธีกรรมของชาว
มลายูที่อยู่ทางฝั่งตะวันตก คืนแรกของ
พิธีแต่งงานมีการทาสีเล็บของเจ้าสาวด้วย

ดอกเทียน (henna) แม้ว่าเราไม่ได้เห็น
พิธีนี้ แต่เราได้เห็นเจ้าสาวแต่งตัวเต็มยศ
เดินตามหลังผู้มีตำแหน่งในวัง ๓๙ คน
โดยเดินรอบๆประรำยกพื้น ๓ รอบ มีคน
เดินเคียงข้าง ๒ คนโดยมีคนกางร่มขอบ
แดง ซึ่งเป็นร่มในราชสำนัก ไม่มีการประ
ดับสายรุ้ง (Kain pelangi) อันเป็นที่นิ
ยมในหมู่ชาวมลายูฝั่งตะวันตกและเราไม่
ได้เห็นการพ้อนรำทำอินัง (Henna Dance)
และไม่มีพิธีแบ่งข้าว (Tepong Tawar)

๒๕ เมษายน เราส่งตัวแทนชาวมลายู
ของเรา ๔ คนไปเคารพเจ้าปาว คือรยา
เยนาล (Raja Jenal) และได้มอบปืนเม
เซอร์ระยะการยิง ๑๐๐ หลาให้เป็นของ
ขวัญแก่เจ้าปาว ปืนกระบอกนี้ข้าพเจ้าได้
นำมาจากประเทศอังกฤษและเราได้ทราบ
ว่ามันเป็นของขวัญที่ถูกใจผู้รับมากที่สุด
เราได้รับเนื้ออย่างดี เป็นการตอบแทนต่อ
คณะของเรา พร้อมกับคำชมเชยประเทศ

ชาติของเราด้วย

๒๖ เมษายน คีนนี้มีการเดินรอบปะรำ ๕ ครั้งแทนที่จะเป็น ๓ ครั้ง เหมือนเมื่อคีนก่อนขบวนคนที่เดินรอบปะรำนั้นมีหลายประเภทเช่นคนถือกริช คนถือเทียนและคนถือผ้าและถืออุปกรณ์อื่นๆ นอกจากนี้ยังมีผู้ถือตะเกียงอีก ๔ คนข้างละ ๔ คนอยู่ข้างหน้าเจ้าบ่าว

พระพิพิธบอกกับข้าพเจ้าว่า การพื่อนรำทำอินั้นที่นี้นิยมกันน้อยมาก และบัลลังก์(pe lamim)เจ้าบ่าวเจ้าสาวนั้น อยู่ในห้องข้างใน หลังจากนั้นเราได้มีโอกาสเข้าชม

๒๗ เมษายน ตอนบ่ายเราได้รับเชิญจากเจ้าบ่าวคือรายาเยนาลาให้ไปที่บ้านของท่านเมื่อไปถึง เราได้รับเลี้ยงน้ำชาและเนื้อหวาน รายาเยนาลาคือคนหนุ่ม ค่อนข้างเจียมขริม มีคนบอกว่าท่านมีอายุประมาณ ๒๕ ปี เรามีความประทับใจต่อท่านมาก ในตอนค่ำเราได้ไปที่วังของพระพิพิธอีกครั้งหนึ่ง เพื่อชมพิธีเบอร์ซาดิง(Bersanding)ซึ่งที่นี้เรียกกันว่าเบอร์ลาตู(Berlatu)มาจากภาษามลายูกลางBerator ส่วนอิสตาโกนานั้น ที่นี้เรียกว่า นาซีสมางัต(Nasi-semagat) คู่บ่าวสาวพลัดกันป้อนข้าวชนิดนี้ด้วยกันเหมือนกับที่อื่นๆ

คีนนี้เป็นคีนที่สามและคีนสุดท้ายในการทาเลียด้วยใบต้นเทียน พิธีกระทำโดยคน ๗ คน ซึ่งก่อนหน้านี้มีการเดินรอบปะรำ ๗ รอบแทนที่จะเป็น ๓ รอบ และ ๕ รอบเหมือน ๒ คีนที่ผ่านมา พิธีที่สมบูรณ์แบบกินเวลา ๗ วัน โดยเพิ่มจำนวนรอบการเดินปะรำคีนละ ๒ รอบเช่นเดียวกับ ๒ คีนที่ผ่านมา เจ้าบ่าวแต่งตัวเต็มยศขึ้นนั่งบัลลังก์ ตามคำบอกเล่าของพระพิพิธนั้น พิธีเตปง ตาวาร์(Tepong Tawar)นั้นทำกันในห้องข้างใน แต่เราไม่มีโอกาสดู เพราะเราเข้านอนเสีย

ก่อนเมื่อตอนคีนหนึ่ง

๒๘ เมษายน วันนี้เราเดินทางจากปิดตานีไปยังหนองจิก เพื่อไปที่เขาบูกิตเบอซาร์(Bukit Besar) หรืออีกชื่อหนึ่งว่าอินทราคีรี ข้าหลวงได้กรุณาส่งช้างให้เรา ๓ เชือก เพื่อใช้ขนสัมภาระเรา ๓ เชือกเพื่อใช้ขนสัมภาระ

๒๙ เมษายน คุณรัตนซึ่งเป็นสามีคนใหม่ของเราได้บอกข้าพเจ้าว่าเขาที่ยะลานั้นสามารถหาฟอสซิลในหินปูนเหมือนกับตัวอย่างซากหอยหินปูน ที่ข้าพเจ้าให้เขาดู เขายังบอกข้าพเจ้าว่า ชาวมลายูซัมซัม(Sam Sam)ซึ่งพูดภาษาไทยปนภาษามลายูนั้นอาศัยอยู่ที่บริเวณ ยะหริ่ง กลันตัน และสตูลแห่งรัฐเคดาห์ และยังบอกว่า สตูลเป็นศูนย์กลางของประชาชนที่มีลักษณะผสมอันแปลกประหลาดนี้

๓๐ เมษายน เราได้ปีนกับเขาพร้อมกับสัมภาระบางส่วนไปถึงระดับความสูง ๒,๐๐๐ ฟุต ที่นั่นเราได้พบบริเวณที่โล่งและมีกระท่อมหลังคามุงจากหลังหนึ่งซึ่งพวกพระเจ้าใช้เป็นที่พักเมื่อท่านมุดมาจาก

หมู่บ้านและมาอยู่ที่นี้และครั้งตลอดเวลา ๕ วัน เราจึงใช้สถานที่ดังกล่าวเป็นที่พักด้วย

๓ พฤษภาคมข้าพเจ้าได้ขึ้นไปยังยอดสูงสุดของภูเขาที่กับวอห์นและลองวัดความสูงดู ปรากฏว่าสูงกว่า ๓,๐๐๐ ฟุตเล็กน้อย ยอดของภูเขาจึงดูเด่นชัดเมื่อเราค่อยๆปีนขึ้นไป บนยอดเขาไม่มีหิน แต่ด้านล่างมีแหล่งน้ำตื้นๆค่อนข้างขุ่นมีสาหร่ายทำด้วยฝีมือหยาบๆ พร้อมกับมีฟ้าสีขาวขาววันทำเป็นธงเหนือยอดเขานั้นแสดงว่ามีคนเคยขึ้นมาที่นี่ก่อนแล้ว ก่อนที่จะสุดการเดินทางไปยังภูเขาภูนี้ ข้าพเจ้าอดเสียมิได้ ที่จะต้องบันทึกว่าที่นี่เองที่อิวานส์ได้พบตัวอย่างของPeripatusเป็นครั้งแรก นับเป็นการค้นพบครั้งสำคัญทีเดียว

๕ พฤษภาคม วันนี้ข้าพเจ้าได้เดินทางกลับไปยังปิดตานีโดยผ่านหนองจิกผ่านที่ราบดินทราย ที่หนองจิกเราได้พบเห็นชาวมลายูจำนวน ๑๐ กว่าคน(บางคนเป็นอียิป)กำลังทำพิธีประจำปีในการขับไล่สิ่งชั่ว

วังยะหริ่ง

ภูเขาที่ยะลา

ร้าย (Tolak bala) ให้ออกจากหมู่บ้าน พวกเขาทำพิธี เหมือนกับการทำพิธีสวดมนต์ตามแบบมุสลิม โดยการยืนบนเสื่อสวดมนต์ที่ริมฝั่งแม่น้ำ หันหน้าไปทางทิศตะวันตก ข้างหน้าของพวกเขา มีภาชนะใส่น้ำมนต์ (Ayer sembayang) วางอยู่ ภาชนะแต่ละใบมีธงสีขาวเล็กๆปักอยู่ กัดไปทางด้านทิศเหนือเล็กน้อยมีกลุ่มผู้หญิงแต่งตัวอย่างสวยงามนั่งอยู่บนเรือ พวกผู้หญิงได้ตระเตรียมแกงและข้าวสี่เหลืองซึ่งใช้เลี้ยงหลังเสร็จพิธี ข้าพเจ้าได้หยุดพักที่หนองจิกประมาณชั่วโมงครึ่งที่บ้านของข้าพหลวงใหญ่ ขณะที่ข้าพเจ้าอยู่ที่นั่น ชาวมาลายูคนสำคัญก็ได้มาหาข้าพเจ้าและเราได้พูดคุยกันถึงเรื่องความเชื่อต่างๆเกี่ยวกับเรื่องในป่าและในชนบท พวกเขาบอกว่าภูตผีที่พวกเขากลัวที่สุดในละแวกนี้ชื่อว่าเปอเลสิต (Pelesit) และที่นี้เรียกกันว่าเปอเลสิก (Pelesik) พวกเขากลัวผีดิบที่ชื่อว่าลิ่งเชอ (Langsuer) ที่นี้เรียกตามภาษาถิ่นปัตตานีว่าลาส-ซุย (Las-sai) พวกเขาได้อธิบายลักษณะของผีตนนี้ให้ฟัง โดยบอกว่าผีตนนี้ในตัวของคน ๗๒ รูสมิแล

ภูเขา
ทิว
กลอง

มันมีรูอยู่ ๒ รู อันแรกอยู่หลังคอ อันที่สองอยู่ตรงกลางหลัง ซึ่งมันจะใช้ดูดเลือดเกิดใหม่เข้าทางสองรูนี้ วิธีเดียวที่จะเอาชนะมันได้ ก็คือการเอาปลาหมอคใส่ในรูข้างหลังของมัน พวกเขารู้จักผีดิบที่เป็นภัยอันตรายต่อการคลอดลูก คือผีดิบเปอนังฆาลัน (Penanggalan) คือหีหรือผีนักล่าซึ่งพวกเขาเรียกว่าฮันตู รายา (Hantu Raya) เพราะ "มันมีขนาดใหญ่เท่าต้นไม้" แต่มันก็มีความสามารถเหมือนเทพเจ้าโปรติอัส (Proteus: เทพเจ้าแห่งทะเลในเทพนิยายกรีก ซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงรูปร่างตัวเองได้) ในการเปลี่ยนร่างให้เป็นกวาง ช้าง ควาย และเสือ เหมือนกับชาวมาลายูในที่อื่นๆ พวกเขาที่รู้จักเรื่องราวของ คนที่แปลงร่างให้เป็นเสือดวย (rimau jadi jadian)

ในขณะที่เดียวกัน พวกเขาที่ได้อธิบายข้าพเจ้าเกี่ยวกับสระน้ำที่เก่าแก่ (ภาษาชาวมาลายูเรียกว่า "กอลิม: Kolam") ซึ่งเชื่อว่าอยู่บน

เขาบูกิต เบอซาร์ บนฝั่งของสระนี้จะมีไม้ขลังสีดำ (lenggundi hitam) และต้นไม้ที่ไผ่ฟัน (buloh perindu) คุณสมบัติไม้ขลังสองนี้เป็นที่รู้จักทั่วไปในนิทานและโคลงกลอนมาลายู และแน่แท้ไม่เคยมีใครพบมันเลย ไม้ขลังสีดำเชื่อกันว่ามีความขลังครั้งหนึ่งข้าพเจ้าได้รับคำบอกเล่าจากชาวมลายูคนหนึ่งว่าวิธีที่ดีที่สุดในการหาไม้นี้ให้หาที่รังของอีกา เพราะอีกาชอบใช้ไม้นี้ในการทำรังของมัน เมื่อพบรังอีกาแล้ว ต้องทำการทดสอบโดยการนำรังนั้นไปลอยในน้ำ ถ้ารังนั้นลอยขึ้นเหนือแม่น้ำ แสดงว่ามีไม้ขลังในรังนั้น แน่แน่นอนดูเหมือนว่าความเชื่อนี้ ขึ้นอยู่กับความยากลำบากในการหาอีกา และไม่ค่อยจะมีรังอีกาให้เห็นในบริเวณกลาง (Klang) ในรัฐเซลังงอร์ (Selangor)

ก่อนที่จะถึงหนองจิก เราได้พบบ้านของชาวสยามกลุ่มหนึ่งบนฝั่งลำธารแห่งหนึ่ง ข้างนอกบ้านหลังหนึ่งซึ่งเราได้กินน้ำมะพร้าวอยู่ เราเห็นเตาไฟแบบสองส่วนซึ่งมีรูปปั้นผู้หญิงทำด้วยดินเหนียวยืนอยู่ระหว่างส่วนทั้งสอง รูปปั้นผู้หญิงมีต๋านมยื่นออกมาจรดเข้าประมาณอีก ๒ ไมล์ต่อจากนั้นเราได้เจอตะกวด (biawak) ตัวหนึ่งมีความยาวประมาณ ๔ ฟุตซึ่งกำลังเดินเข้าป่า หะยีสัตว์บอกว่าในชวานั้นถือว่าการเจอสัตว์ชนิดนี้แล้วถือว่าเป็นลางร้าย และชาวมาลายูฝั่งตะวันตก ก็เช่นเดียวกัน ถือว่าระหว่างเดินทาง ถ้าเจอตะกวดแล้วจะมีโชคร้ายไปตลอดปี นอกเสียจากว่า จะทำการแก้เคล็ดนั้น โดยการถ่มน้ำลายออกมา และเป็นคำเตือนที่ชาวมาลายูหลายคนของเราได้ทำกันอย่างจริงจัง

เมื่อใกล้จะถึงปัตตานี ข้าพเจ้าได้หยิบเอาไม้ไผ่อันหนึ่ง ซึ่งมีรูเล็กๆเจาะไว้ตรงกลางลำทั้งสองด้าน บนกระบอกไม้ไผ่มี

* Hantu Tok Halor = ผีโศกฮาลอ = ผีลาง (เสือ)
เสือดวย

รอยวาดด้วยปูน มีลวดเทศก์ของเราบอก
 ว่าเป็นเครื่องหมาย * ที่ชาวบ้านทิ้งมลายู
 และสยามใช้แขวนบนต้นไม้เพื่อป้องกันผู้
 ลักลอบขโมย เชื่อกันว่าผู้ใดก็ตามที่ไม่ใช่
 ดิถีต่อคำเตือนดังกล่าวและกินผลไม้ที่นั่นเข้าไป
 โดยมีได้รับคำอนุญาตจากเจ้าของแล้ว
 จะกลายเป็นคนเสื่อมสมรรถภาพทางเพศ

๖ พฤษภาคม ข้าพเจ้าออกไปซื้อของที่
 ร้านและทราบว่เสื้อผ้าและรองเท้าดีๆ นั้น
 หาซื้อได้ยากในปัตตานี ซึ่งสิ่งเหล่านี้ที่สง
 ขลาวยังหายากมากกว่านี้อีก แม้แต่เชค กา
 เครี (Shiekh Kadir) ซึ่งเป็นชาวอินเดียสูง
 อายุผู้เป็นช่างตัดเสื้อให้กับรายา ก็ไม่สาม
 ารถหาซื้อมาให้ข้าพเจ้าได้ เพื่อเป็นการ
 ทดแทน เขาจึงได้อาสาที่จะบอกข้าพเจ้า
 ถึงแหล่งที่มีทองคำให้ข้าพเจ้าทราบ เขา
 บอกว่ามีทองคำอยู่ที่บริเวณเขาแห่งหนึ่ง
 ใกล้ๆ กับปัตตานี และเขายังบอกอีกว่าที่
 เกาะแห่งหนึ่งนอกฝั่งบางตะพาน มีทอง
 อยู่เป็นจำนวนมาก กษัตริย์สยามมีพระ
 ราชดำริที่จะขุดทองจากเกาะแห่งนั้น แต่
 ได้รับความเตือนว่า การขุดทองจะล้มเหลว
 นอกเสียจากว่าพระองค์ต้องตัดคอหญิงสาว
 พรหมจรรย์ ๒๐ คนเพื่อเป็นเครื่องสังเวย
 เสียก่อน พระองค์จึงเลิกล้มความคิดเช่น
 นั้น เหตุการณ์ของเรื่องนี้แสดงให้เห็นถึง
 ความไม่น่าเชื่อถือของเรื่องได้เลย เพราะ
 ถ้ามีทองเช่นนั้นจริงๆ แล้ว กษัตริย์สยาม
 องค์นั้น คงมิได้ตัดสินใจพระทัยหยุดกระทำ
 เช่นนั้น เพราะในระบอบอัตตาธิปไตยใน
 ประเทศตะวันตกแล้ว ไม่มีสิ่งใดจะมา
 ทักทวนต่อพลังแห่งสมบูรณาญาสิทธิราชได้
 ขณะที่ข้าพเจ้าออกไปซื้อของ ฮัจยีสุรัด
 ได้ซื้อเนื้อหวานหลายชนิดจากตลาด เมื่อ
 ข้าพเจ้ากลับมา ข้าพเจ้าได้ให้เขาสอบ
 ถามเกี่ยวกับวิธีทำอาหารชนิดนี้ในบริเวณ
 นี้และให้เริ่มทำ คู่มือการปรุงอาหารแบบ

มลายู "ผลไม้มะละกา" * ทำจากแป้งข้าว
 เหนียวมีก้อนน้ำตาลแว่นอยู่ข้างใน ล้อม
 รอบด้วยแป้ง (ที่นี้เรียกชาการ์ :sakar หรือ
 มาซิฮาน :manisanแต่ไม่เรียกชูลา: gulu)
 แป้งแต่ละก้อนจะถูกหย่อนลงในน้ำที่กำลัง
 เดือด และเมื่อก้อนแป้งเริ่มลอยสู่ผิวหน้า
 หลังจากที่จะมอยู่ในน้ำประมาณ ๒-๓ นาที
 แล้ว ก็ใช้ช้อนพิเศษตักออกมา ใส่ถ้วยที่
 มีรูเพื่อให้น้ำไหลออกมา หลังจากนั้น
 ก้อนแป้งจะถูกนำไปคลุกกับมะพร้าวที่ขูด
 แล้วในจาน หลังจากนั้นนำไปใส่ในใบ
 กล้วยเพื่อใช้กินได้ทันที ขนมหวานชนิด
 นี้เรียกว่าออนเดะ-ออนเดะ (ondeh-ondeh)
 การทำขนมชนิดนี้กระทำกันในแผงลอยทุก
 แผงและหาบเร่ข้างถนน ขนมหวานอีก
 ชนิดหนึ่งชื่อว่าโลปิส (Lopis) หรือโลเป๊ะ
 (Lopek) นั้น ทำจากแป้งข้าวเหนียวหนึ่งกับ
 น้ำตาลโดนด

๗ พฤษภาคม ข้าพเจ้าเกิดอาการเจ็บไข้
 มาลาเรียอีกครั้งที่นี้ แต่รู้สึกสบายใจขึ้น
 เมื่อคนของพระพิพิธมาเยี่ยม เขาสอบ
 ถามข้าพเจ้าเกี่ยวกับภูเขามุกิด เบอร์ซา
 ของข้าพเจ้า ขณะเดียวกันข้าพเจ้าก็ได้
 ถามเขาเกี่ยวกับไม้ดาชื่อเต็งกุนดี (teng-
 gundi) ซึ่งพวกเขาเชื่อว่าขึ้นอยู่บริเวณนั้น
 เขาบอกข้าพเจ้าว่า ตามรายงานกล่าวว่า
 ทั้งใบ ลำต้น แก่นของต้นไม้จะมีสีดำ
 แต่ก็ได้หมายความว่า จะกินไม่ได้ ใน
 ทางตรงกันข้าม เขาบอกว่ามันสามารถที่
 จะรักษาสิ่งผิดปกติต่างๆที่เกิดขึ้นกับมนุษย์
 เพราะมันสามารถขับเชื้อโรคทั้งหมดออก
 จากร่างกายของคน แม้แต่ชายคนนี้ก็ไม่สามารถ
 บอกรายละเอียดต่างๆเกี่ยวกับไม้
 ฝ้ายที่ฝ้ายซึ่งคนกล่าวถึงกันนั้นเลย

* คงคล้ายขนมต้มขาว ต้มแดงหรือ "ขนม
 โด" ภาคใต้ -- ผู้แปล

๘ พฤษภาคม วันนี้ข้าพเจ้าตัดสินใจไป
 ชมนาเกลือ ระหว่างทางเราได้เห็นสุสาน
 ของชาวมลายูและข้าพเจ้าได้เข้าไปดูเพื่อ
 เปรียบเทียบกับสุสานของพวกพราหมณ์ที่
 ลำปา หลุมฝังศพของพวกพราหมณ์มีรั้ว
 ราวเตี้ยเป็นรูปสี่เหลี่ยมจตุรัสรอบล้อม แต่
 ละมุนมีเสาซึ่งแกะสลักเป็นรูปประเภทดอก
 บัว หลุมฝังศพที่ข้าพเจ้าเห็นมีรั้วชนิด
 คล้ายๆ ของพราหมณ์ล้อมรอบอยู่ แต่ละ
 ด้านนั้นยังแสดงให้เห็นถึงลักษณะแบบมลายู
 ย่อยๆ ชาวพราหมณ์ฝังศพในท่านั่ง จึงมี
 เสาหินก้อนเตี้ยอยู่ตรงกลางหลุมศพ ใน
 ขณะที่ชาวมลายูฝังศพในท่านอน จึงมีเสา
 หินหรือนิซาน (nisan) อยู่ ๒ เสา อยู่ที่หัว
 และปลายเท้า

ออกจากสุสานแห่งนี้เราเดินเลี้ยวไป
 ทางซ้ายและหลังจากเดินข้ามทุ่งหญ้ากว้าง
 เราไปถึงบริเวณนาเกลือ ซึ่งแผ่บริเวณ
 ตลอดชายฝั่งหลายไมล์ น้ำจากทะเลถูก
 ปล่อยให้เข้าไปยังนาเกลือโดยผ่านคลอง
 เล็กๆ จากคลองนี้เองเจ้าของนาเกลือแต่ละ
 คนจะวิดน้ำเข้านาตนเองโดยใช้ระหัด
 ทำจากลำไม้ไผ่ ตรงกลางของลำไม้ไผ่มีกระ
 กร้าตักน้ำ ตรงกลางของลำไม้ไผ่มีคานไม้
 สำหรับให้ลำไม้ไผ่วางพาด ตรงระหัดมีที่
 กำบังแดดเล็กน้อยเพื่อให้เป็นที่แน่ใจว่าผู้
 ที่กำลังวิดน้ำเข้านาอยู่จะไม่โดนแดดมาก
 เกินไป แน่นนอนคนที่รู้คุณค่าของที่กำบังนี้
 ได้ดีที่สุดคือผู้ที่ผ่านชีวิตกลางแสงจ้าของนา
 เกลือและแสงแดดคอนเทียงวันในเดือนที่
 ร้อนที่สุดของปี คนงานคนหนึ่งซึ่งเราได้
 หยุด ณ ที่กำบังของเขาสามารถเร่งจำ
 นวนการวิดน้ำของเขา โดยการกดปลาย
 ของลำไม้ไผ่ขึ้นลงในขณะที่เขาเขย่งนิ้ว
 เท้าซึ่งวางอยู่บนไม้ที่รองให้สูงขึ้นอีก (เพื่อ
 ให้ตัวเขาสูงขึ้นอีกเล็กน้อย) น้ำที่ถูก

วัดจะถูกเพลิงไหม้ที่ทรงหยาบๆในขั้นแรก และลงไปที่ทรงละเอียดอีกทีหนึ่งเพื่อให้ไหลลงไปยังนาเกลือประมาณ ๒๔ ชั่วโมง เกลือกก็จะตกตะกอน พื้นผิวของนาเกลือแต่ละแห่งจะถูกทำให้เรียบโดยใช้ลูกกลิ้งที่เรียกว่ามิลิง(giling) ในครั้งแรกน้ำเค็มจะถูกปล่อยให้ตกตะกอนประมาณ ๑๐วัน ครั้งต่อไปและครั้งสุดท้าย น้ำจะถูกปล่อยให้ตกตะกอนประมาณ ๓ วัน เจ้าของนาเกลือจะใช้จอบ ๒ชนิด อันใหญ่เรียกว่าเบ็งโงบ๊ะ(pengobok)และอันเล็กเรียกว่าเบ็งงิกิส(pengikis) และยังมีคราดที่เรียกว่าเนเชอร์(necher)หรือเนเชน(nechen)สำหรับขูดเกลือออก จากนั้นคนงานทั้งหญิงและชายจะเอาเกลือใส่ตระกร้าสี่เหลี่ยมจตุรัสที่เรียกว่า บาดัง ยารัง(badang Jarang)และนำไปกองสูงๆซึ่งเรียกว่า เป้า(pau) ตระกร้าแต่ละใบจะแขวนอยู่ที่ปลายคันทาม(Kandaran) โดยใช้เสาแหยกที่ทำจากหวาย นอกจากหามแล้ว เวลาขนเกลือคนงานยังขนตระกร้าบนศีรษะ มีคนบอกข้าพเจ้าว่าผลกำไรจากนาเกลือนี้จะตกไปอยู่ในมือของพระพิพิธเหมือนกับที่เคยตกไปอยู่ในมือของพ่อของท่านมาก่อน อย่างไรก็ตามพระพิพิธได้มอบรายได้จากนาเกลือนี้ให้กับภรรยาของท่านซึ่งเป็นหญิงสาวจากกัณฑ์และนี่เป็นวิธีที่น่าจะเรียกได้ว่าเป็นวิธีที่สุภาพที่สุด การเก็บภาษีเกลือเป็นสิ่งที่ไม่ชอบมากที่สุด

ในหนึ่งปีการทำนาเกลือทำได้แค่แปดเดือนเท่านั้น ส่วนใหญ่แล้วชาวมลายูทั้งหญิงและชายจะมีอาชีพอื่น อย่างไรก็ตามมีชาวยุโรปและชาวจีนเป็นผู้รับจ้างทำงานในนาเกลือด้วย เมื่อเสร็จสิ้นการทำนาเกลือแล้ว ลูกฟนจะมาถึง ผู้มีอาชีพทำนาเกลือก็จะกลับไปทำนาข้าวต่อไป คน

งานส่วนมากแล้วมีนาเกลือเป็นของตนเอง แต่บางคนก็มารับจ้างในแต่ละฤดูไป ได้รับเงินค่าตอบแทนเป็นเงินประมาณ ๑๐ เหรียญต่อระยะเวลาการทำงาน ๘เดือนกล่าวกันว่ารายาแห่งปัตตานีจะหักเอาครึ่งหนึ่งของกำไรของนาเกลือแต่ละแห่ง แต่ถ้าคนทำนาตั้งแต่สองหรือสามคนขึ้นไปเข้าหุ้นกันทำ รายาจะเก็บเอาแค่ ๑ ส่วนของส่วนแบ่งสำหรับ ๑ คนเท่านั้น

ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของนาเกลือจะได้รับการดูแลจาก ผู้ปกครองนาเกลือที่เรียกกันว่า คอง(Me Khong) ซึ่งสามารถที่จะรับผิดชอบแทนรายาได้ มุลาอาวัง(Mula Awang)คนแรกที่มีความเฉลียวฉลาดได้บอกข้าพเจ้าว่า เขามีชีวิตอยู่ถึง ๕ สมัยของรายาแห่งปัตตานี เขาได้บอกชื่อของรายาเหล่านี้คือ (๑) รายาโต๊ะกิ(Toki)หรือเนโซ๊ะ(Neh Soh) ซึ่งปู่ของท่านเป็นคนจีน และต่อมาท่านได้ย้ายไปอยู่ที่ ยามู(Jamu) ดังนั้นทวน เบอร์ซาร์(Tuan Besar)จึงได้ขึ้นครองราชย์แทน (๒) รายา ยามูดา กำปลาโฮด(Paja Mada Kampong Laut)แห่งกัณฑ์ แต่มุลาอาวังเองก็ไม่สามารถที่จะจำได้ว่า ชื่อในการครองราชย์ของพระองค์ว่าชื่ออะไร (๓) อุงกู(Uhku)หรือโต๊ะ (To)ปูเต๊ะ(Puteh)-รายาขาว (ผู้ที่สูญหายไปหรือตายที่กัณฑ์) (๔) นิหรือโต๊ะ คิมง(Nek or Toa Timong) (เป็นบุตรของอุงกู ปูเต๊ะ) ซึ่งได้ครองราชย์นานถึง ๒๔ ปี (๕) เนมาะ(Neh Mh)หรือ อุงกู บุษ(Uhku Basu) (ซึ่งเป็นบิดาของพระพิพิธกาเดร์:Pra Pipit Kadir)มุลาอาวังบอกว่าคำมลายู เปอราซี (Perasi) ที่ใช้ที่นั่นเป็นตำแหน่งของสยามและว่าพระศรีและพระพิพิธนั้นเป็นตำแหน่งของสยาม ซึ่งตำแหน่งแรกสูงกว่า มุลาอาวัง

ยังไม่แน่ใจว่าพระพิพิธกาเดร์ซึ่งปัจจุบันมีตำแหน่งพระศรี(อุงกู เบอร์ซาร์ หรือรายากัณฑ์)เป็นผู้ที่ครองราชย์ต่อจากอุงกู บุษหรือไม่

มุลา อาวังได้เล่าให้ข้าพเจ้าฟังถึงตำนานของหลุมฝังศพของโต๊ะป็นยัง(To' Panyang) ซึ่งถูกฆ่าตายโดยสุลต่านที่อยู่ดีธรรมแห่งกัณฑ์ชื่อ ซาห์ ญายา (Sah Nyaya) ศพของท่านถูกโยนลงไปในแม่น้ำและปรากฏปาฏิหาริย์ขึ้น โดยที่ศพลอยทวนกระแสน้ำ เวลานั้นศพจะลอยขึ้นไปทางเหนือของแม่น้ำ เวลานั้นจะลอยลงไปตามใต้ของแม่น้ำ ดังนั้นหลุมฝังศพปัจจุบัน แม้ว่าจะถูกฝังบนดินแล้วยังคงเคลื่อนที่อยู่ไปมาเสมอ ด้วยเหตุนี้เอง ที่การวัดหลุมฝังศพของท่านแต่ละครั้งจะได้ความยาวที่ไม่เท่ากันเลย แม้แต่ครั้งเดียว แม้ว่าคนคนเดียวจะทำการวัดก็ตาม ยิ่งไปกว่านั้น ความสั้นยาวของการวัดครั้งแรกกับครั้งที่สองยังเป็นเรื่องแสดงถึงความมีอายุของผู้วัดว่ายาวนานหรือสั้นลง

๑๐ พฤษภาคม เช้าตรู่วันนี้ข้าพเจ้าได้ลงเรือพายขนาดยาวของกรมศุลกากรไปยังสุสานนิรมานของคาโต๊ะป็นยัง สุสานตั้งอยู่ครึ่งทางของชายฝั่งแหลมปัตตานี (Tangyong Patani) เรามีฝีพายทั้งหมด ๑๕ คนและในขณะที่ยังไปได้ไม่กี่ไกลเท่านั้น พวกเขาก็เริ่มเร่งฝีพายให้เร็วขึ้นโดยใช้แบบ ๓ จังหวะ ตามแบบที่ชาวมลายูนิยมปฏิบัติกัน นั่นคือการพายอย่างรวดเร็ว ๓ ครั้งแล้วหยุด ๑ ครั้ง ต่อมาพวกเขาเริ่มพายให้เร็วขึ้น โดยเร่งฝีพายให้ติดต่อกันเรื่อยไป ไม่มีจังหวะหยุด ซึ่งทำให้เรือเราแล่นไปอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้ลมที่พัดแรงได้ช่วยให้เรือเร็วยิ่งขึ้น เราได้ไป

ถึงฝั่งที่ปลายแหลม ประมาณชั่วโมงกว่าๆ เล็กน้อย พวกผีพายซึ่งมีความสนุกสนาน ครั้นแคว่ง ต่างก็ให้กำลังใจซึ่งกันและกัน โดยส่งเสียงร้องเสียงสูง ขณะที่เรากำลัง เข้าไปใกล้ฝั่งผีพายที่หัวเรือได้ร้องเพลงซึ่ง เป็นการแสดงความคารวะต่อเจ้าของหลุม ผิงศพว่า "มีช้างเผือกจะมาทำการคารวะ และอันวอนให้ท่านจงรับความคารวะจาก ผู้มาเยือนด้วย" คำร้องของเขาได้รับการ ร้องตอบจากลูกคู่ผีพายอื่นๆ อย่างพร้อมเพรียงกัน เมื่อถึงฝั่งเราก็ได้เดินไปยังหมู่บ้าน และเดินต่อไปยังสุสานของบรรดา ราชยาปิดธานี หลุมผิงศพของเจ้าเมืองนั้น ประกอบด้วยหินแกรนิตอันใหญ่ๆและแน่น อนัน ลักษณะของการแกะสลักนั้น มิได้ เป็นแบบมลายู บางที่อาจเป็นผลงานของ คนจีนจากสิงคโปร์ หลุมผิงศพของราชยา ใต้ะก็ที่กรีเซะ และปู่ของท่านซึ่งเป็นคน จีนนั้น มีส่วนคล้ายคลึงกันกับของราชยาที่ เราดูกันอยู่ในขณะนี้

จากที่นี่เราได้เดินข้ามพื้นดินทรายที่ กว้าง ผ่านหลุมศพของชาวมลายู หลุมศพบางแห่งมีเสาหินควอตซ์และบาง แห่งทำด้วยปะการัง ในที่สุดเราได้มาถึงสุสานของนักบุญนิรนาม สุสานมีลักษณะ เป็นหลังคาเตี้ย ล้อมรอบด้วยฝาผนังที่ทำ จากอิฐ โดยมีลูกทรงเหล็กล้อมอยู่อีกชั้น หนึ่ง หลังคามุงด้วยกระเบื้องซึ่งมีเสาทำ ด้วยไม้ ความยาวของศาลาแห่งนี้ประมาณ ๒๐ ฟุตและมีความกว้างประมาณ ๘ ฟุต ภายในมีดินทรายพูนเป็นที่ผิงศพ ที่ หัวและปลายเท้าของหลุมศพของนักบุญ สาธุศิษย์และผู้พลีชีพพร้อมกับเขา จะมี หลักปักเป็นเครื่องหมายเอาไว้ หลุมผิง ศพหลุมแรกมีความยาวประมาณ ๑๕ ฟุต จากหัวจรดปลายเท้า ที่เหลืออีก ๒ หลุม ยาวประมาณ ๑๓ ฟุต เป็นประเพณีของ ผู้ที่มาเยือนที่จะต้องวัดความยาวของหลุม

ศพ"นักบุญ"ผู้นี้ ข้าพเจ้าจึงถามผู้อาวุโสผู้หนึ่งว่ามีการวัดกันอย่างไร ชาวผู้นั้น จึงเริ่มวัด โดยการหักหวายอันหนึ่งยาว ประมาณ ๑ สอกของเขา เพื่อใช้เป็นไม้ สำหรับวัด จากนั้นก็เริ่มทำการวัดจาก ขอบด้านหนึ่งของหลุมศพของใต้ะปินยัง ในแต่ละครั้งของการวัด เขาจะใช้นิ้วมือ ขัดเส้นบนทราย เพื่อเป็นจุดที่ใช้วัดต่อไปเรื่อยๆจนสุดอีกด้านหนึ่งของหลุมศพเขา บอกว่า ไม่เคยมีใครที่วัดครั้งแรกกับครั้งที่ สองได้เท่ากันเลย และว่าถ้าการวัดครั้งที่ สองได้ระยะสั้นกว่าครั้งแรก แสดงว่าผู้วัด นั้นมีอายุสั้นลง และในทางกลับกันถ้า การวัดครั้งที่สองได้ยาวกว่าจะมีชีวิตยืนยาว ขึ้น เนื่องจากวิธีการที่ใช้ในการวัดเป็น วิธีที่ค่อนข้างจะหยาบๆ ไม่มีความเที่ยง ตรง ประกอบกับพื้นผิวของหลุมผิงศพ มี ลักษณะลุ่มๆดอนๆไม่สม่ำเสมอและความ ยากลำบาก ในการใช้นิ้วมือขัดเส้นทำ เครื่องหมายในตำแหน่งที่แน่นอน การ วัดครั้งแรกกับครั้งที่สอง จะไม่มีความใกล้เคียงกันได้เลย อย่างไรก็ตามเมื่อข้าพเจ้า ทำการวัดนั้น ข้าพเจ้าได้ปักกิ่งไม้เล็กๆไว้ บนทราย เพื่อเป็นเครื่องหมายของการใช้ ไม้หวายวัดแต่ละครั้ง(ข้าพเจ้าขอทำเช่นนั้น โดยแก้ตัวว่าเป็นผู้ฟังฝึกหัดยังไม่ประสาในการวัด) และด้วยวิธีนี้เอง เมื่อข้าพ เจ้าได้วัดกลับมาอีกครั้งหนึ่งก็ได้ความยาว เท่าเดิม คือตามที่คาดหมายไว้ คนที่อยู่ที่ นั้นไม่ยอมรับวิธีอันแหวกแนวของข้าพเจ้า มันเป็นเรื่องที่ทำได้เช่นนั้น(ตะบูละยาตี : ta boleh jadi) ดังนั้นข้าพเจ้าจึงเริ่ม วัดใหม่ โดยไม่มีเครื่องหมายเช่นนั้น ครั้งนี้เป็นการโชคดียิ่งที่ข้าพเจ้าวัดในครั้งที่ สองยาวกว่าครั้งแรกประมาณความกว้าง ๒ นิ้วมือ แน่นอนผลที่ออกมาสร้างความ พอใจให้กับทุกคนรวมทั้งตัวข้าพเจ้าด้วย เมื่อเสร็จภารกิจอันน่าระทึกใจแล้ว

เราได้เดินไปยังใต้ะปินมาต้นไม้ ๓ ชนิดอยู่ใน ต้นเดียวกัน เรานั่งได้รับไม้นี้และได้ ลิ้มรสมะพร้าวอ่อน กล้าย ขณะเดียวกัน ได้รับฟังเรื่องราวของนักบุญผู้นี้จากผู้รู้ใน ตำบลนั้น นักบุญนิรนามแห่งบิตตานีท่าน นี้เป็นผู้หนึ่งในบรรดาผู้เผยแพรศาสนาอิส ลามในท้องถิ่นนี้ แต่วันหนึ่งท่านได้รับคำ สั่งจากเจ้าเมือง ให้ช่วยเหลือในการหล่อ ปั้นใหญ่ด้วยทองแดง เมื่อท่านได้รับทองแดงมาเรียบร้อยแล้ว แต่ก่อนที่จะถึงเวลา ทำการหล่อนั้น พ่อค้าชาวต่างประเทศคน หนึ่งได้มาหาท่านเพื่อขอแบ่งทองแดงจาก การไม่ตรีครองให้รอบคอบ ประกอบกับ ท่านไม่เจตนาขายแต่อย่างใด จึงแบ่งทองแดงให้พ่อค้าไป เพราะท่านได้คำนวณแล้ว ว่ามีจำนวนทองแดงเพียงพอในการหล่อปั้น ใหญ่ครั้งนั้น เมื่อถูกประนามจากรายาใน ข้อหาว่าขี้ขลาดทองแดง ท่านจึงยอมรับ ผิดอย่างวิบุรุษและถูกลงโทษให้ประหาร ชีวิตทันที โดยมีรับสั่งให้สานุศิษย์ของ ท่าน(ไม่ทราบชื่อ) เป็นผู้ทำการประหาร แต่สานุศิษย์ปฏิเสธที่จะทำเช่นนั้น ด้วย เหตุนี้เองจึงถูกตัดสินโทษ โดยการแขวน คอ หลังจากนั้นศพถูกโยนลงไปในแม่น้ำ บิตตานีซึ่งในขณะนั้นแม่น้ำไหลลงสู่น้ำ บิตตานี ซึ่งในขณะนั้นแม่น้ำไหลลงสู่ ทะเลตรงปากแม่น้ำใกล้ยะหริ่ง แทนที่ศพ จะจมลงไปได้น้ำกลับขึ้นตรงขึ้น และลอย ทวนกระแสน้ำขึ้นมา ลอยขึ้นไปทางเหนือ ของแม่น้ำ เป็นการลอยทวนกระแสน้ำลง เป็นปรากฏการณ์ที่สร้างความลึกลับใจแก่ ผู้ที่หาว่าเป็นฆาตกร แต่แน่นอนเป็นการ พิสูจน์ให้เห็นว่า ทั้งสองเป็นผู้มีความศรัทธา สิทธิ หลังจากลอยขึ้นลงอยู่หลายวัน คน จึงนำมาฝัง ณ สุสานผิงศพปัจจุบัน หลุม ผิงศพทั้งสองคนยังคงเคลื่อนที่เข้าหา หรือ ห่างออกจากกันอย่างน่าอัศจรรย์ยิ่ง.

(อ่านต่อฉบับหน้า)